

Daukšiai: Dievo užmirštas kampelis pelkių apsuptyje

Dešimties kilometrų ilgio ir keturių kilometrų pločio klampios pelkės. Jų viduryje, tarp Žuvinto palių ir Amalvo ežero, glūdi Dievo ir žmonių užmirštas kampelis. Didinės sodais ir medžiais apaugę vieškelis prieškaryje atsimušdavo į kulką Daukšių bažnytkaimi.

Pusiau mūrinė, pusiau akmeninė, kluono su bokšteliu formos, XIX amžiaus viduryje statyta Šv. Jurgio bažnyčia. Šalia – graži 1905 metais klebono Kazio Mačiulevičiaus iniciatyva iškilusi klebonija. Pradžios mokykla ir nemenka pašto agentūra. Tai buvo viskas, kas skirdavo Daukšius nuo paprasto kaimelio.

Suduvos viduryje, tarp Liudvinavo, Gudelių ir Žuvinto, yra palominių vadinamos didžiuolės pelkės, o pačiąmė pelkų viduryje – mažasis Daukšių miestelis. Prieškaryje nuo Šv. Jurgio bažnyčios bokšto atsivedavo nuostabai apylinkė. Vaizdas užburdavo kiekvieną svečią. Aplinki – iškloti samanomis ir melsvos miglose skestantys pelkynai, kai kur – styrantys krūmų kuokštai ir melsvi vandens liliūnai, šalimais – du blizgantys Amalvo ir Žuvinto ežerai. Daukšiai atrodė tarisi sala, laikinai išskilus iš pelkų dugno. Mistiška ir paslaptinė, laukianti proges vėl nugrimzti į klapynes.

Žiolo senovėje šioje vietoje nebuvo aplinkinių gyvenviečių ir žmonių. Ošė amžius pelkėtosios girių. O jų užuovėjė veisės būriai žvérių ir paukščių. Negyvenamų plotai buvo be šeimininko. Geria vieta ilgai tuščia nebuňa. Todėl neretrakus atsibastė lenkų kariuomenės dezertyras, o galbūt belaisvis, Daukšys. Vidurys pelkių, ant kalnelio, pasitause baukūrė ir pradėjo medžioti, šeimininkauti laukinėje gamtoje. Vėliau parsiše sau moterį ir susituko. Turėjo tris vaikus: sūnus Amalvį ir Žuvintą bei dukrą Palią. Sūnų vardais pavadinio du ežerus, o dukrelėsvardu – pelkes. Augančiai sodybai suteikė Daukšui pavardę.

Vos tik žmonės sudrumstė vietovės tyla, girių pasikeitė neatpažistamai. Penkiolikta-

Netoli Daukšių esančios Amalvos pelkės panorama galima pasigérēti pasivaikščiojus prieš porą metų įrengtu 121 metro ilgio pažintiniu taku.

Roberto RUDŽIONIO nuot.

me šimtmetyje į Palių miškus pradėjo begti gudų ir lietuvių kariuomenės dezertyrai. Gavę dosnų miškų prieglobstį slapstydaudosi ištisus metus. Atsibastydavo iš nelaivės pabėgę Kijevo rusai ar elinių nusikaltėliai.

Niekam nepriklausančioje žemėje apsigyvendavo visi: išskurdavo ir versdavosi medžiokle. Žvérių buvo begalės: meškos, vilkai, šernai, briedžiai, šmežiuodavo kasi-dien. Vėliau turtingi medžioklės plotai pradėjo rūpti karaliaus aplinkai. Lenkijos karalius ir Lietuvos Didysis Kunigaikštis Aleksandras XV amžiuje miškus padanovajo karvedžiu Mykolui Glinškiui. Mykolo seniūnai visus Palių gyventojus pavertė vergais. Laisvieji žmonės lengvai nepasidavė ir kaskart sumušdavo į miškų atsiustumos mokesčių rinkėjus.

Dėl Palių medžioklės plotų ir Daukšių sodybos 1592 metais kilo gincas tarp Punios Birštono girių seniūnų. Punios seniūnas į miškus pasiuntė dešimtis ginkluotų kareivių. Jie rinko duoklę iš laisvųjų medžiotojų, ribojo žvérių gaudymą. Daugybę kartų degė kareivių trobos, o jie patys dingdavo be žinių Daukšių apylinkėse.

Laikui bégant Palios virto plėšikų ir val- katų prieglauda. Švedų karo metu į Palias bėgo slėptis ne tik aplinkinių gyventojų, bet ir Vilniaus didikai. Vieni čia slapstesi nuo pavojų ir mirties, o kiti juos grobė ir žude. Miške gaujomių „dienavojo“ kariniai sandiniai. Vietovė priminė Babelio bokštą su ižvairiausiu tautybių ir religijų žmonėmis.

Atgavus Lietuvai neprirklausomybę, 1918 metais Palioje išsitrivinto galybė degtinės gamintoju. Degtindariai vadintiapskuoliu sukudavo „macnų skystimelį“ iš bulvių, rugių, cukraus. Lietuviški policininkai nespėdavo naikinti rastų „bravorų“ ir sodinį į kalejimus. Vystėsi degtindarystės tradicijos, varvėjo 90 laipnių „samagonas“. Visų išgaudytų buvo neįmanoma.

Sutemus dažnai buvo galima sutikti žmogų, nešančį bulvių ir miltų maišą. Užsi- raitojoje kelnes brisdavo visą varstą pelkėmus. Švendruose susirastavo paslėptų val- telę ir plaukdavo į Palių vidurį. Prieškario policija laivelį neturėjo, paslaptingu takų nežinodavo, bet to nuolat stovėti Palioje ne galėjo. Tarp viržynų, švendru ir vandens žolių buvo mažai kam žinomi takai – niekam neprirklausantys vandens kanalai, kuriais

istorija mena

dar ilgai naudojos uždrausto vaisiaus gamintojai.

Tarpukariu Daukšių apylinkėse šeimininkavo 44 ūkininkų šeimos. Buvo daug skurstančių ūkių. Pelkynai buvo apaugę neaukštais medeliais, žaliu vainiku apjūsė kaimai iš abiejų pusių. Tuometinės palios – tai nusekusiu Žuvinto ir Amalvo ežero plotai. Dideli medžiai neužaugdavo, nes pelkynai neleisdavo suvešti jų šaknims. O jaunų medelių šaknys buvo apipintos samanomis, kurios knubždėdavo gyvatės.

Daukšiečiai buvo pripratę prie visko. Uogauti į Palias eidavo apsimovę klumpes. Ramiai mėlyniaudavo šalia jų kojų besirangančios gyvatės kompanijoje. Vaikai, bežaidami netoli pelkynų, dažnai parsinešdavo į kiemus nuo smūgio apsvaigintų angų.

Iš Žuvinto ežero per palias ir miestelį teka Dovinė. Meldais apaugusias krantais ir vandens augalais dengiamas nedidelė upė atrodydavo siaura ir negili. Tačiau pavasariai, kada pakili ižas, ji užsėmėdo ūkininkų pievas ir pavirsdavo į ezerą.

Du kilometrai už Daukšių į rytus, Varnupių kaimo laukuose, stūksa didingas piliakalnis. Legendos ir lygus kalnelio paviršius byloja, kad kažkada čia buvo žvalgybinė pilis. Apylinkių jaunimėlis prieškaryje bandė kasinėti piliakalnio viršūnės. Kartais gerumo pagauti vietinių apsodindavo medeliais, tačiau po kelių savaičių kiti juos nu-laužydavo.

Pirmojoje Lietuvos Respublikoje Daukšių kaimelį persekioko skurdas. Dažnos šeimės gyvendavo trobose su nedideliais langeliais sieneose. Bet kaimo buvo vietinis turtuolis Juozas – iš Amerikos grįžęs šaltkalvis. Miestelyje jis teikdavo fotografo palslaugas, taisydavo laikrodžius, statydavo namus.

Vietinių galėdavo porinti ištisomis valandomis apie laumes, vaiduolius, miškius ir vilkoliakius. Manoma, kad žu-
pelkės išlikusios tokios pat, kokios buvo perė keliš simtus metų.

Tomas SUŠINSKAS
Muziejinių inkas

Projekta „Auginu save – auginu pasauli“ remia Spaudos, radijo ir televizijos remimo fondas

